

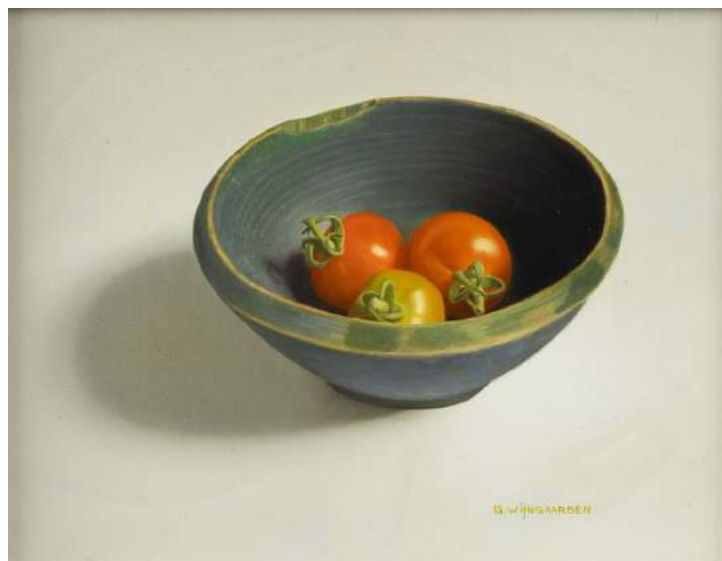


## EXPOSITIE: DE KLEINTJES VAN KLEIJN

**Momenteel is in Museum Jan Heestershuis de expositie 'De kleintjes van Kleijn – realisme op klein formaat' te bezichtigen. Het idee hiervoor is afkomstig van verzamelaar Willem Kleijn. Na zijn overlijden op 10 maart 2021 heeft de familie Kleijn besloten het plan uit te werken om hem op deze manier te eren. "Deze kans hebben we met beide handen aangegrepen. (...) Op deze manier kunnen we de nagedachtenis van Willem Kleijn in ere houden.", schrijft conservator Marike de Kroon in het voorwoord van de bijbehorende catalogus.**

De 78 kunstwerken op deze tentoonstelling, alle in de catalogus afgebeeld, vormen op het eerste gezicht een bont gezelschap. Toch zit er systeem in, want ze voldoen allemaal aan minstens drie criteria: ze zijn klein van formaat, ze zijn afkomstig uit de Collectie Kleijn en vallen onder het hedendaags realisme, derhalve onder de figuratieve kunst.

Bovendien geldt dat het overgrote deel nog in de 21e eeuw is geschilderd. Voorts zijn de meesten van de vijftig kunstenaars qua opleiding afkomstig van de Groningse Academie Minerva. Anders echter dan op de expositie Noorderlicht in het Jan Heestershuis in 2017, eveneens met werken uit de Collectie Kleijn en waarop deze tentoonstelling als een vervolg gezien kan worden, is er nu een flink aantal exposanten die elders een opleiding genoten hebben of autodidact zijn.



*Gerrit Wijngaarden; Cherrie tomaatjes 2021  
De laatste aankoop van Willem Kleijn*

Anderzijds is er ook sprake van verschillen. Alleen al als we letten op de gekozen thema's, bemerken we een grote diversiteit. Zo treffen we niet alleen stillevens aan maar ook landschappen, portretten, stads-, strand- en zeegezichten en dieren.

Ook qua schilderstijl treedt er diversiteit op. Weliswaar werken de meesten van de geselecteerde schilders op realistische wijze, vaak zelfs zeer fijnzinnig, maar ook een wat losere, meer impressionistische benadering van de werkelijkheid komt bij een tiental kunstenaars voor,- zij hanteren een wat vrijere toets.

Zo zijn er zowel overeenkomsten als verschillen te constateren, van toepassing is daarom het adagium 'Eenheid in verscheidenheid'! Ofwel: er is de nodige variatie op deze expositie, die de bijzondere verdienste heeft dat aan de bezoekers werk van liefst vijftig schilders wordt voorgeschoteld, dat een zeer breed spectrum vormt van het hedendaagse realisme.

## Gerijpt werk

Als we kijken naar de leeftijden van de vijftig exposanten, constateren we dat de meeste schilders (een twintigtal) geboren zijn in het decennium na WO II, de zogenaamde baby-boomers. Liefst vijftien zijn er tussen 1955 en 1965 geboren. Voorts zijn er acht 'ouderen' present, geboren voor of tijdens de oorlog.

Wanneer we zien dat bijna alle schilderijtjes pas in de 21e eeuw tot stand zijn gekomen, houdt dat dus in dat er veel later of echt laat werk op de expositie aanwezig is. Anders gezegd: de meeste creaties zijn gemaakt door ervaren, gerijpte kunstenaars, hetgeen normaliter als een pluspunt mag worden gezien.

Qua leeftijd springt Irene Veltman eruit in dit gepokte en gemazelde gezelschap met haar 31 lentes, maar zij doet in kwaliteit zeker niet onder voor haar oudere collega's! Haar 'Vos in de sneeuw' siert de catalogus.

## Landschap

Uitgezonderd de zee- en stadsgezichten - waarover later - tel ik twintig landschappen op de expositie. Daarbij gaat het bij velen om de verstillings die de natuur in een verlaten landschap oproept. Deze schilders zoeken naar een serene sfeer, naar een ongerepte, arcadische wereld. Ik noem hier Johan Abeling, Gerrit Wijngaarden, Herman Kolker, Gerrit de Vries en Gerrie Wachtmeester. Daarbij is bij enkelen tevens een hang naar het stillere verleden van Nederland waarneembaar, een soort nostalgie.

Teneinde een serene sfeer op te roepen gebruiken sommigen soms ook hun fantasie, zij scheppen dan hun eigen landschap. Ik denk hierbij aan Peter Durieux en Harry Meerveld. Hans Parlevliet doet er nog een schepje bovenop: hij brengt ook nog graag symmetrie aan in zijn frisgroene landschappen, die in werkelijkheid niet bestaat



*Adriaan van der Linden; Lente in De Gelders te Liempde*

Het raak treffen van de typische sfeer die bij elk jaargetijde hoort, is voor weer anderen een doelstelling. Met name geven Adriaan van der Linden, met De Geelders in lentetooi – hij werkte een tijdje in de Meierij en overleed in Rosmalen - Flip Gaasendam met zijn 'Winterharmonie' en Robin D'Arcy Shillcock met 'Friesche veen' de seizoenssfeer overtuigend weer.

Weer anderen willen een prachtig landschap dat ze net ontdekt hebben, zo goed mogelijk op doek of paneel overbrengen, zie bijvoorbeeld het werk 'Bij Schouwerzijl' van Dick Oostra.

De uit Bosnië gevluchte Drago Pecenica heeft oog en voorkeur voor het monumentale in de natuur, zoals forse knotwilgen en boomstammen. Hij voelt zich door de oorlog zelf geknot, zegt hij. Erik Zwaga schildert op zijn beurt weer graag de onderbegroeiing van bos en veld.

Zo valt er ook in dit genre overeenkomst en verscheidenheid te bespeuren.

## Stillevens

Op deze expositie tellen we een kleine twintig 'sobere' stillevens waaronder ik die met slechts één of twee objecten versta. Voordeel van deze aanpak is dat alle aandacht van de kijker op dat ene stoffelijke wezen wordt geconcentreerd. Je zou eveneens kunnen stellen dat op dit soort stillevens de voorwerpen tot een klein monumentje worden verheven!

Arnout van Albada die met een camembert-kaasje meedoet, munt in dit genre uit. Andere etenswaren die we aantreffen: een citroen (Barend Blankert), een ei (Kees Blom), bietjes (Nico Heijligers), mosselen (Hennie van der Vegt), appels (Ger Stallenberg), tomaten (Gerrit Wijngaarden) en paddestoelen (Erik Zwaga). Rein Pol maakt het zich zelf lastig door de spruitjes in het plastic zakje te schilderen. Voorts schaaltes, kommen, potten, een pioenroos, een dennenappel, een Kauri schelp en een bijna vergaan boomblad, we treffen het allemaal aan.

Schilders die enkele objecten combineren op hun stillevens, zijn Chris Herenius (een helder kommetje en een libel), Nico Heijligers en de Fransman Patrick Lodwitz met fruit, Rob Møhlmann met glaswerk, Irene Veltman met diverse eieren en Hilde Wolters met kurken en een slak.

Voor alle schilderijtjes in dit genre geldt dat de stofuitdrukking en de compositie uitmuntend genoemd mogen worden. De gerijpte schilders vieren lustig hun talenten bot op deze juweeltjes, die vaak ook een bepaalde verstilling oproepen.



Rob Møhlmann;  
Even pauze 1999



## Portretten

Ook portretten, uiteraard in klein formaat, maken deel uit van deze expositie, een zevental om precies te zijn.

Ellis Tertoolen (1951 - 2011) schilderde graag portretten van jonge meisjes met ernstige, dromerige blikken. We treffen er hier twee van aan, een met hoofdkleur wit, de ander bruin. Rob Møhlmann beschreef in zijn necrologie van Tertoolen hoe hun onschuldige gezichtjes hem ontroerden.

Jannes Kleiker en Irene Veltman tonen beiden een portret van een jonge vrouw met donker, opgestoken haar, van achteren gezien. De schilderijen lijken veel op elkaar, maar het verschil zit vooral in de kleding van de vrouwen. Terwijl Veltman fijngevoelig een helderwitte kanten bloes schildert en in dit soort werk het thema vrouwelijkheid zegt te onderzoeken, houdt Kleiker het bij een nonchalant grijsblauw hemd. Op zijn portret is de kleding bijzaak, bij Veltman hoofdzaak.



*Irene Veltman; Portret achterzijde*

Het brede maar lage portret van het jonge meisje Jill, fijnrealistisch geschilderd door de Belgische kunstenaar Carel Huls, is totaal anders, hoewel ook zij, met haar armen op tafel in slaap gevallen, iets onschuldigs uitstraalt.

Het portret van een Doge, een Venetiaanse vorst, van Anja Jager is realistisch geschilderd, maar heeft ook surrealistische trekjes. Zijn hoofd lijkt transparant, net als het hem omringende water. De invloed van haar Minerva-leermeester Wout Muller is in haar vrije oeuvre duidelijk aanwijsbaar. Jager is expert en docente op het gebied van de ei-tempera techniek, waarmee ook dit portret is geschilderd.

Tot slot het portret van een zwaar gerimpelde oude man door Kenne Grégoire, toepasselijk getiteld 'Craquelé'. Grégoire versterkt de verschrompeling van de 'gecraqueleerde' grijsaard door zijn hoofd in te klemmen in een eveneens verouderde lijst, die onderdeel is van het schilderij. De vergankelijkheid van de mens wordt hier bijna meedogenloos aan de orde gesteld.



*Hiske Wiersma; Tess 2013*

Overigens valt op de expositie ook van dierportretten te genieten. We zien een eerder genoemde, turende vos in een sneeuwbus (Irene Veltman), een levensechte kop van de hond Tess, licht-impressionistisch geschilderd in gedurfde complementaire kleuren oranje en blauw (Hiske Wiersma) en een kip met een kleurrijke verentooi van Dina Belga.

### Zee-, strand en stadsgezichten.

Janhendrik Dolsma toont in de vorm van een drieluikje een zeegezicht waarop een forse golf komt aanrollen. Deze 'wolkenschilder' weet steeds weer het licht op zee en strand fijnzinnig op doek of paneel te vangen.

Heel anders zijn de zeegezichten van Flip Gaasendam en Ed Ubels. Grootse evocaties van een weidse zee waarop het hemellicht de meest vreemde patronen schildert. Verstillings is hier het trefwoord. De onbegrijpelijkheid van de onmetelijke, roerloze zee in beeld gebracht.

Rien van Uitert en Hetty de Wette zoeken hun heil liever op het strand, waar ze naar de horizon weglappende strandhuisjes enigszins impressionistisch vastleggen (De Wette) of een groot, oud gebouw fijnrealistisch weergeven (Van Uitert, die bouwkunde studeerde in Delft).



*Ed Ubels; Ameland laat*

Dan zijn er ook nog enkele stadsgezichten. Herman van Hoogdalem toont in een smal maar hoog schilderij een lange brug die toegang geeft tot een stadse bebouwing. Een originele aanpak!

Hans Deuss schildert ijzingwekkend hoge torens en gebouwen, waaronder een optocht bijna in het niet valt. Een enigszins surrealistisch werk, waarin Deuss zoals vaker zijn fantasie botviert.

Peter Dumas laat in zachte aquarelkleuren twee typisch Franse gevels zien, van een café en een kapperszaak. Ook mensen op terrasjes komen aan bod: Flip Gaasendam schildert op impressionistische wijze een drukbevolkt terras met daarachter hoge zuilen in Parijs terwijl Onno Boerwinkel pizza serveert op een terras in Pisa, eveneens met een wat lossere toets.

Na dit beknopte overzicht kunnen we zonder te overdrijven concluderen dat deze tentoonstelling met 78 'Kleintjes van Klein', alle creaties van vijftig realisten, een goed beeld biedt van het hedendaagse realisme in Nederland! Ik wens u heel veel kijkplezier!

**Jan Geerts**

## Rouwkannetje



**Dit melkkannetje komt uit de nalatenschap van Heesters. Het kannetje maakte deel uit van een rouwservies dat gebruikt werd na de dood van een geliefd persoon.**

## De dood

Eeuwenlang leeft sterk het geloof dat een ontvalen persoon een beter leven heeft in het hiernamaals. Voor de achterblijvers duurt de rouw daarom niet lang: de strijd om het harde bestaan gaat al gauw gewoon door. In de negentiende eeuw verandert de maatschappij en ook het denken over leven en dood. Zelfs het rouwen wordt anders. Als koningin Victoria, Koningin van het Verenigd Koninkrijk en keizerin van India overlijdt, rouwen de Britten en mensen in de hele wereld lange tijd zichtbaar mee om het verlies van de koningin, die van 1837 tot 1901 het gezicht van Engeland bepaalt.



*Memling plm.1470; Het laatste oordeel*

## Angst voor de dood

Het christelijke beeld van leven na de dood is aan verandering onderhevig. Aanvankelijk is de hemel alleen voor de zielen van martelaren en alle anderen moeten wachten tot het Laatste Oordeel. Dan zal Christus terug naar de aarde komen, de ziel zal met het lichaam herenigd worden en het paradijs kan op aarde beginnen, tenminste voor degenen die niet naar de hel worden gestuurd. In de Vroege Middeleeuwen verandert het beeld van het hiernamaals: de terugkeer van Jezus duurt erg lang. En het zijn tijden vol angst en ziekten. Met een kindersterfte van een op de drie en een gemiddelde levensverwachting van dertig jaar, ligt de dood voor iedereen altijd op de loer. Het oordeel, hel of hemel, wordt dan vooruitgeschoven naar het moment van overlijden. Op schilderijen wordt de angst voor de dood weergegeven: engelen en duivels vechten meteen na het sterven om de ziel.



*Jeroen Bosch 1450-1516; De dood en de vrek*





Naast de hemel en hel komt er ook het vagevuur, de plaats waar de ziel nog boete kan doen: tenminste als de zonden niet te groot zijn. Nabestaanden kunnen iets gaan doen voor het zielenheil van de overledene: door te bidden kunnen zij het verblijf van de ziel in het vagevuur bekorten. Ook aflaten kunnen dat verblijf bekorten. Hoewel het Concilie van Trente al in 1562 een 'aflatenhandel' streng verbiedt, brengen protestanten tot op de dag van vandaag de betaalde aflaten te berde.

*Gustave Doré; Dante's purgatorio (vagevuur)*

## Begrafenis

Sinds de late Bronstijd (plm.1100 voor Chr.) worden dode lichamen verbrand. Maar na de kerstening wordt een overledene, zonder opbaring vooraf en alleen in een lijkwade gehuld, begraven. Want voor de hereniging van het lichaam en de ziel bij het Laatste Oordeel, zoals in de kerkelijke leer wordt beschreven, is een begraven lichaam noodzakelijk. Maar toch gebeurt het cremeren nog eeuwenlang en de katholieke Karel de Grote moet de heidense lijkverbranding verbieden in zijn rijk.

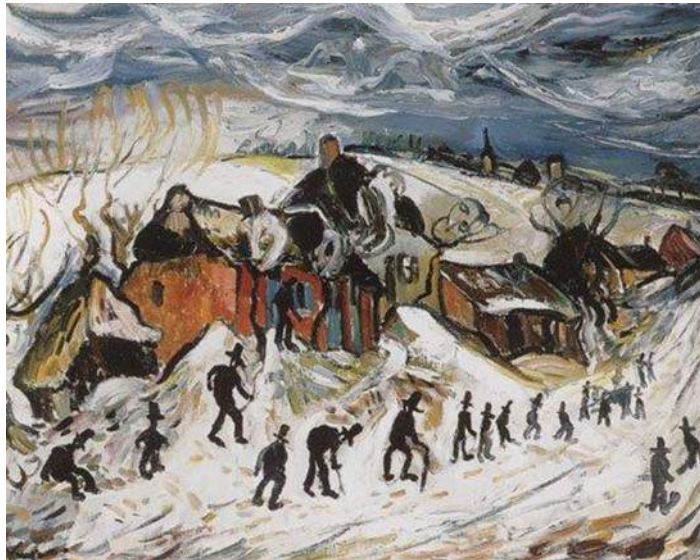


*De Dordtse Stellingen van 1618 beloven dat kinderen van leerstellige ouders in genade in de hemel worden opgenomen. Schilderij van de familie Pan (anoniem plm. 1650), 2 van de 11 kinderen bleven maar in leven.*

## Verdriet

Volgens Johan Huizinga zijn de emoties in de middeleeuwen kort en fel. Bij de dood van een geliefde vallen mensen flauw, scheuren hun kleren, krabben hun gezicht open en rukken haren uit het hoofd. Na de reformatie wordt door het protestante geloof aanvaarding van verlies en soberheid in emoties geboden. Onder invloed van De Verlichting wordt de rede belangrijk die stelt de mens in staat moet zijn te relativiseren; ook bij teleurstellingen en verlies van geliefden. Totale onderdrukking van gevoel is niet mogelijk maar excessen moeten achterwege blijven. Bovendien is overmatig verdriet schadelijk voor de gezondheid. Een weinig treuren kan wel, "klagen brengt verlichtinge". Maar de wond moet helen door 'gewoonte en vergeetentheit'.

Twijfel over het terugzien van een geliefde in het hiernamaals maakt de dood soms ondraaglijk en herinneringen aan een overledene worden daarom belangrijker. De kerk probeert de aandacht voor het leven na de dood met alle macht terug te brengen door steeds weer te wijzen op de vergankelijkheid van het lichaam. Treurende nabestaanden moeten niet denken aan hun eigen verlies, maar aan de gelukzaligheid waarin de dode inmiddels verkeert.



*Antoon Kruysen; De Begrafenis*

## Romantiek

En dat slaat dan soms weer door. In de Romantiek wordt de dood soms zelfs geïdealiseerd. Het kan immers ook het einde betekenen van veel ellende hier op aarde: een bevrijding uit dit aardse tranendal. Een populair Bijbelcitaat wordt: 'Beter is den dag des doods, dan den dag dat imand gebooren word.' Pred. 7:1b. De katholieke kerk is hier fel tegen.

## Hemel en hel

Voor katholieken wordt de angst voor leven na de dood pas verzacht als in 1960 Paus Johannes XXIII verklaart dat de hel wel bestaat maar dat er niemand in zit. Voor protestanten is die geruststelling er niet. Alleen zij die vol geloof zijn, gaan naar de hemel en de rest gaat branden in de hel. Voor calvinisten is het extra zwaar: de predestinatieleer zegt dat God van tevoren, dus onafhankelijk van iemands levenswandel, al bepaald heeft wie er voor de hemel in aanmerking komt. En dat zijn er niet veel, volgens een citaat uit het evangelie van Mattheus: 'Want velen zijn geroepen, maar weinigen uitverkoren' (Mattheus 22:14)

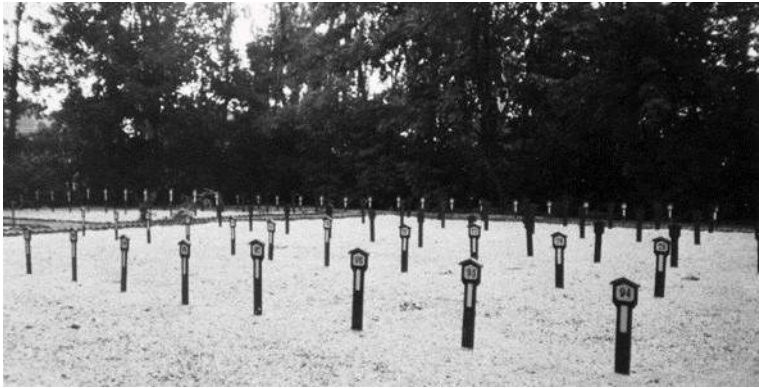
## Rouwklleding

Bij katholieken wordt vaak met het dragen van zwarte kleding getoond dat er een naaste gemist wordt. Omdat voor protestanten de dood geen eenmalige gebeurtenis is maar het hele leven een 'gestadig' sterven, is eenvoud, soberheid en ascese geboden. Daarom kleden Calvinisten zich aanvankelijk bij voorkeur dagelijks in het zwart en zelfs hun dodenakkers zijn sober. Voor extra rouwrituelen dragen zij speciale kledingstukken zoals de rouwmantel en aan hun hoed de lange witte lamfer om desgewenst in te kunnen snikken. Nog in 1934 bij de begrafenis van koningin Emma dragen veel mannen deze kleding.



*Koningin Emma en prinses Wilhelmina  
in rouwklleding*





*Calvinistische sobere dodenakker op Marken. Pas in 2012 werden hier persoonlijke grafstenen toegestaan.*

## Rouw

Er zijn veel rouwrituelen. Zo is er de volle rouw, gevolgd door tweede rouw en half rouw, elke periode met eigen regels. De duur hangt af van de verwantschap. Het zijn strenge regels en er wordt door de omgeving met argusogen opgelet of alles wel naar behoren verloopt. Het voordeel van zichtbare rouw is dat het toont dat mensen kwetsbaar zijn in hun verdriet.

## Huishouden

Ook in het huishouden wordt aandacht besteed aan rouwrituelen. Om rouw te tonen, drinken en eten de achterblijvers aanzienlijk minder dan normaal. En om dat niet te vergeten, gebruikt men in de rouwperiode een rouwservies: helemaal zwart.

## Basaltware

Aan het eind van de 18e eeuw wordt in Engeland door Josua Wedgwood een kleisoort gefabriceerd die door en door zwart is. Dit materiaal noemt men Basaltware naar het Etruskische zwarte aardewerk wat men uit de oudheid kent. Het Basaltware is geen echt aardewerk, maar een hard steengoed. Het wordt op ca. 1000 graden Celsius gebakken. Het oppervlak is matzwart en vaak met een eenvoudig reliëf gedecoreerd. De vorm is strak en geïnspireerd op de Oudheid. De meeste rouwserviezen zijn gemaakt tussen 1840 en 1920. Wie het zich kan permitteren, schaft zo'n rouwservies aan, dat zowel het Engelse Wedgwood als Regout in Maastricht tussen 1850 en 1900 in hun assortiment hebben.

Het melkkannetje van Jan Heesters is Basaltware van Wedgwood. Waar de rest van het servies gebleven is en of hij het ooit gebruikt heeft, weten we niet. Ongetwijfeld vond hij het mooi en ook nu nog heeft het kannetje iets moois.



*Bijzonder begraven in 1888 in een verzuilde tijd: het protestant-katholieke echtpaar J.W.C. van Gorcum en J. van Aefferden*

## **Anne- Marie Cornelissen**

Ook komend jaar kunnen we rekenen op een gulle sponsorbijdrage van Van Kruijsdijk notarissen. Daarvoor onze hartelijke dank.

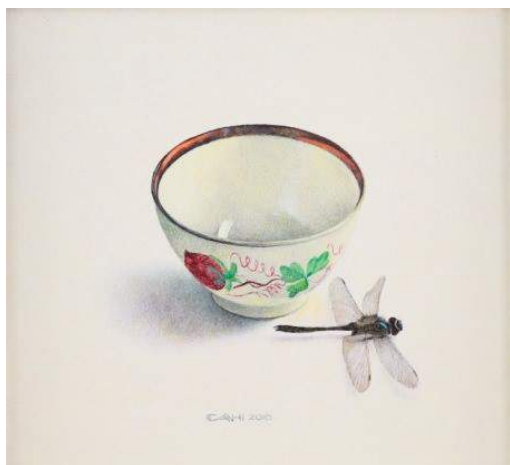


**Museum Jan Heestershuis**  
**Pompstraat 17, 5481 BL Schijndel**  
**Tel: 073-54 92276**

Check voor uw bezoek website [www.museumjanheestershuis.nl](http://www.museumjanheestershuis.nl) voor de meest recente informatie over openingstijden.

**Tot en met 26 juni in het Museum:**

**Expositie 'Kleintjes van Kleijn – Realisme op klein formaat'.**



*Chris Herenius; Stilleven met kommetje en libel*

Meer over deze tentoonstelling in deze Vriendenbrief.

Bij de tentoonstelling verschijnt een door Jan Geerts geschreven catalogus, die verkrijgbaar is in het Museum.

**Tot en met 4 juni in de beeldentuin:**  
**Expositie 'Zeggingskracht in brons - Peter Adams'.**

Beelden zeggingskracht geven, dat is de opdracht die Peter Adams (Bladel, 1959) zichzelf stelt. Soms ingetogen, soms uitbundig. Maar altijd zo dat het de kijker raakt.



**Lezing op 4 april door Jan Brokken** over zijn nieuwste boeken 'Stedevaart' en 'De tuinen van Buitenzorg'.



Op maandag 4 april a.s. om 20.00 uur vertelt Jan Brokken in het Napoleonskerkje, Hoofdstraat 150, Schijndel, over zijn laatste twee boeken: 'Stedevaart' (zijn ervaringen in 22 wereldsteden) uit 2020 en 'De tuinen van Buitenzorg' uit 2021. Wat 'Stedevaart' betreft: hij zal vooral vertellen over zijn ervaringen in Riga, Vilnius en St. Petersburg. 'De tuinen van Buitenzorg' gaat over mooie en vreselijke ervaringen van zijn ouders in Nederlands-Indië in de jaren dertig en tijdens WO II.

Aanmelden kan via de website [www.vriendenjanheesters.nl](http://www.vriendenjanheesters.nl) en telefonisch via het Museum.